

درس نهم

بیداد ظالمان

۱ هم مرگ، بر جهانِ ثنا نیز بگذرد
وین بوم محنت از پی آن تا کند خراب
آب اجل که هست گلوگیر خاص و عام
چون دادِ عادلان به جهان در، بقا نکند

۵ در ملکوت چو غرشِ شیران گذشت و رفت
بادی که در زمانه بسی شمعِ حا بکشت
زین کاروانسرای، بسی کاروان گذشت
ای منتظر به طالع مسعود خویشتن

۱۰ بر تیره جورتان ز تحمّل پسر کنیم
ای تورمه سپرده به چوپانِ گرگِ طبع
هم رونقِ زمانِ ثنا نیز بگذرد
بر دولتِ ایشانِ ثنا نیز بگذرد
بر حلق و بر دهانِ ثنا نیز بگذرد
بیدادِ ظالمانِ ثنا نیز بگذرد
این عو و سگانِ ثنا نیز بگذرد
هم بر چراغانِ ثنا نیز بگذرد
ناچار، کاروانِ ثنا نیز بگذرد
تأثیرِ اخترانِ ثنا نیز بگذرد
تا سختی کمانِ ثنا نیز بگذرد
این گرگی شبانِ ثنا نیز بگذرد

سیف فرغانی

کارگاه متن پژوهی

قلمرو زبانی

- ۱ در شعری که خواندید، پنج واژه مهمّ املائی بیابید و بنویسید.
- ۲ تفاوت معنایی فعل «کُشت» را در ابیات زیر توضیح دهید.
 - گفتم که نوش لعلت ما را به آرزو کشت گفتا تو بندگی کن کاو بنده پرور آید
 - بادی که در زمانه بسی شمع‌ها بکشت هم بر چراغدان شما نیز بگذرد
- ۳ برای هر واژه مشخص شده، یک مترادف از متن درس بیابید.
 - بر در بخت بد فرود آید هر که گیرد عنان مرکبش، آز ناصر خسرو
 - همّت بلند دار که نزد خدا و خلق باشد به قدر همّت تو اعتبار تو ابن یمین

قلمرو ادبی

- ۱ قافیه و ردیف را در بیت نخست این سروده مشخص کنید.
- ۲ در بیت زیر، کنایه‌ها را بیابید و مفهوم آنها را بنویسید.
بر تیر جورتان ز تحمّل سپر کنیم تا سختی کمان شما نیز بگذرد
- ۳ به بیت زیر توجه کنید:
برکن زین این بنا که باید از ریشه بنای ظلم برگند محمدتقی بهار
در مصراع اول، مقصود شاعر از «بنا»، مفهوم «ظلم» است؛ یعنی شاعر، «ظلم» را به «بنا» تشبیه کرده است؛ سپس به سبب شباهت آن دو به هم مشبّه (ظلم) را حذف کرده و فقط مشبّه به (بنا) را ذکر کرده است تا شباهت را تا مرحله یکی شدن نشان دهد؛ به این تصویر خیال‌انگیز، «استعاره» می‌گویند.

در استعاره، یک طرف تشبیه (مشبّه یا مشبّه به) ذکر نمی‌شود. مثال برای حذف «مشبّه به»: «خورشید شکفت. «خورشید» به «گل» تشبیه شده است و «شکفتن» از ویژگی‌های گل است که به خورشید نسبت داده شده است.

■ در بیت پنجم، استعاره‌ها را مشخص کنید و مفهوم هر یک را بنویسید.

قلمرو فکری

۱ با توجه به توضیح زیر، معنی و مفهوم بیت اول درس را به نثر روان بنویسید. سیف‌الدین محمد فرغانی، در سده هفتم هجری، هنگامی که شهرهای بزرگ و آباد ایران، در آتش بیداد مغولان می‌سوخت، این شعر را سرود. سیف در این سروده، از رفتار ظالمانه فرمانروایان و تاخت و تاز سپاه مغول، با بیان کوبنده‌ای انتقاد می‌کند.

۲ در بیت زیر، مقصود شاعر از «رمه»، «چوپان گرگ طبع» و «گرگی شبان» چیست؟ ای تورمه سپرده به چوپانِ گرگ طبع این گرگی شبان شما نیز بگذرد

۳ از متن درس، برای حدیث و آیه زیر، نمونه بیتی مرتبط بیابید و بنویسید.

■ الذَّهْرُ يَوْمَانِ يَوْمٌ لَكَ وَ يَوْمٌ عَلَيْكَ.

امام علی (ع)

■ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ.

سوره آل عمران، آیه ۱۸۵

۴ سروده زیر، یادآور کدام بیت درس است؟

ما بارگه دادیم، این رفت ستم بر ما بر قصر ستمکاران، گویی چه رسد خندان خاقانی

۵

شعرخوانی همای رحمت

۱ علی ای همای رحمت، تو چه آیتی خدا را! که به ماوا فکندی همه سایه هم را
دل اگر خداشناسی همه در رخِ علی بین به علی شناختم من، به خدا قسم، خدا را
برو ای گدای مسکین در خانه علی زن که نگین پادشاهی دعد از کرم گدا را
به جز از علی که گوید به پسر که قاتل من چو اسیر توست اکنون به اسیر کن مدارا؟
۵ به جز از علی که آرد پسری ابوالعباس که علم کند به عالم شهادی کربلا را؟

چو به دوست عهد بندد ز میان پاک بازان
 چو علی که می تواند که به سر برد وفا را؟
 نه خدا توانمش خواند نه بشر توانمش گفت
 متحترم چه نامم شه ملک لافتی را؟
 چه زغم چونای هر دم، ز نوای شوق او دم؟
 که لسان غیب خوش تر بنوازد این نوا را
 «همه شب در این امیدم که نیم صبحگاهی
 به پیام آشنایی بنوازد آشنا را»
 ۱۰ ز نوای مرغ یا حق بشو که در دل شب
 غم دل به دوست گفتن چه خوش است شحرار را

سید محمد حسین بهجت تبریزی (شهریار)

درک و دریافت

- ۱ شاعر به کمک کدام ویژگی های زبانی، باور و ایمان عمیق و ارادت خود را نسبت به اهل بیت (ع) آشکار می سازد؟
- ۲ در این سروده به کدام ویژگی های شخصیت والای حضرت علی (ع) اشاره شده است؟